ROLUL CĂILOR DE COMUNICAŢIE ÎN SCHIMBĂRILE CONFIGURAŢIEI ETNO-TERITORIALE A BUCOVINEI ÎN PRIMA JUMĂTATEA A SECOLULUI AL XX-LEA

SERGHEI HAKMAN

Die Rolle der Verkehrswege in den Veränderungen der ethnisch-territorialen Gestaltung der Bukowina in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts

(*Zusammenfassung*)*

Der Artikel präsentiert das Problem der Veränderung der teritorialen Zugehörigkeit der Bukowina und zwar die Veränderung ihrer Grenzen während der Weltkriegen, sowie die Regelungen, die infolge der komplexen Interaktion verschiedener internationalen Verhältnisse, ethnisch-nationalen und geostrategischen Interessen der beteiligten Mächte vorgenommen wurden. Aufgrund dokumentarischer Quellen analysiert der Verfasser die Besonderheiten der Verwendung des ethnischen Faktors in den internationalen Verhandlungen hinsichtlich der Lösung der territorialen Konflikte. Der vorliegende Beitrag zeigt die Bedeutung der Verkehrswege in der Veränderung der Grenzen der Bukowina nach dem ersten und während des zweiten Weltkriegs. Es wird die Tatsache bestätigt, dass in dem Prozess der Lösung territorialer Konflikte im Falle der Bukowina der ethnische Faktor keine Hauptrolle spielte, sondern wurde er als „Schild" gegen die öffentliche Meinung der eigenen Völker benutzt. Vorrangig waren die geopolitischen und geostrategischen Faktoren, darunter die Verkehrswege eine bedeutende Rolle hatten.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Bukowina, Bessarabien, Czernowitz, ethnischer Faktor, geopolitische und geostrategische Interessen, territoriale Zugehörigkeit, Eisenbahn.

În perioada integrării Ucrainei, Republicii Moldova şi a României în comunitatea europeană şi mondială în calitate de parteneri egali, o însemnătate deosebită o capătă istoria relaţiilor acestor ţări. Aceste relaţii au fost destul de

* Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, **XXIV**, *2* (49), p. – , Rădăuţi – Bucureşti, 2017

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

complicate şi prin faptul că, la diferite etape ale istoriei, mai ales în secolul al XX-lea, aceste ţări au simţit nişte modificări ale configuraţiei frontierelor, fiind consecinţe ale schimbării apartenenţei statale ale unor teritorii. În studiul nostru, am încercat să renunţăm la „punerea în lumină a dreptăţii istorice", luând în consideraţie faptul că problema adevărului istoric e destul de dureroasă nu numai în istoriografia, ci şi în conştiinţa cetăţenilor Ucrainei, României şi, în mare măsură, a Republicii Moldova, deoarece „dreptatea istorică" pentru fiecare stat era diferită şi această situaţie, în marea ei măsură, rămâne neschimbată şi la ora actuală. După părerea noastră, trebuie să analizăm realitatea istorică cu toate aspectele ei complicate şi controversate şi, în sfârşit, cu încercările de a fundamenta „dreptatea istorică" sau „nedreptatea istorică", care a avut loc în cadrul soluţionării problemelor etno-teritoriale. Mai ales că factorul etno-naţional, deşi era luat în consideraţie de către conducerea acestor ţări în procesul soluţionării problemelor teritoriale, totuşi cel mai des el devenea în mânile lor un instrument pentru satisfacerea intereselor geopolitice şi strategice ale statelor proprii.

Problema Bucovinei în anii conflagraţiilor mondiale a constituit, până în anii din urmă, un subiect mai puţin abordat atât de istoriografia ucraineană, cât şi de cea română, moldovenească şi rusă. În perioada post-sovietică sau post-socialistă, au apărut numeroase lucrări ştiinţifice (Vasyl Botuşanskiy, Ihor Burkut, Olexa Romaneţ, Serhii Popyk, Ievhen Sahnovskiy, Serhii Troyan, Vladimir Fisanov, Gheorghe Buzatu, Emil Bold, Valeriu Veratec, Valeriu Fl. Dobrinescu, Vasile Dudaş, Radu Economu, Ion Constantin, Florin Constantiniu, Anton Moraru, Pavel Moraru, Ioan Scurtu, Constantin I. Stan, Dumitru Suciu, Constantin Hlihor, Ion Ţurcanu, Pavel Cernavodeanu, Ion Şîşcanu), care au acoperit diverse aspecte ale istoriei acestei regiunii, în special legate de schimbările ei statale. Unele probleme istorice ale ei au o anumită reflectare asupra relaţiilor acestor ţări şi la etapa actuală. Printre aceste probleme de influenţă asupra relaţiilor bilaterale, un loc deosebit îl ocupă problema Bucovinei, a cărei soartă a fost destul de dramatică, mai ales în secolul al XX-lea, când nordul ei şi-a schimbat apartenenţa statală de câteva ori. Nu întâmplător, istoricul ucrainean contemporan Vladimir Fisanov a numit-o „punct geopolitic fluctuabil"[1]. Unele lucrări aparţin şi autorului acestui articol[2].

În această lucrare, am încercat să facem o analiză a rolului căilor de comunicaţie asupra destinului Bucovinei, a configuraţiei frontierelor ei pe fundalul mişcărilor naţionale şi planurilor strategice ale ţărilor beligerante, dat fiind faptul

[1] Владимир Фисанов, *Проблема безопасности в условиях подвижных геополитических точек: случай с Буковиной, //* Пограничные районы на постсоветском пространстве: нетрадиционные аспекты безопасности. Материалы семинара (Черновцы, октябрь 1996 г.), Киев, Изд. Феникс, 1997, с. 88.

[2] Сергій Гакман, *Бессарабія та Буковина між миром і війною* (Питання Буковини та Бессарабії в міжнародних відносинах, 1917 – 1940 рр.): Монографія, Чернівці, Вид-во Зелена Буковина, 2009, 208 с.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

că infrastructura de transport a unei regiuni sau ţări şi dezvoltarea ei influenţează pozitiv nu numai asupra stării economice, ci şi asupra poziţiei geopolitice şi geostrategice.

Dacă analizăm istoria secolului al XX-lea, Bucovina apare ca problemă teritorială la începutul primei conflagraţii mondiale, când teritoriul ei era revendicat atât de Imperiul Rus, cât şi de Regatul Român. Prin urmare, delimitarea ei etnică, iar mai târziu teritorială, era imposibilă fără consimţământul guvernelor din Petrograd şi Bucureşti. Încă la 18 septembrie/1 octombrie 1914, a fost semnată o convenţie secretă ruso-română, în funcţie de care Rusia a recunoscut integritatea teritorială a României şi dreptul ei de a-şi alipi „regiunile Monarhiei Austro-Ungare, care sunt locuite de români [...] în momentul în care ea l-ar fi considerat oportun”[3]. România, în schimb, se obliga să aibă o poziţie neutră faţă de Antanta[4].

Referitor la Bucovina, se preconiza utilizarea principiului etnic în delimitarea ei. Partea română considera că frontiera ar trebui să treacă pe râul Prut, partea rusă, nefiind de acord cu această propunere, considera că ea poate fi gata de a-i ceda României întreg teritoriul „între râurile Suceava şi Siretul Mare”, cu limita de nord de la punctul Slobozia, prin staţia de cale ferată Hliboca (Adâncata) spre Seletin.

Tratativele îndelungate dintre ţările Antantei şi România s-au finalizat prin semnarea Tratatului din 4/17 august 1916. Conform art. IV, limitele teritoriale erau următoarele: „De pe Prut, dintr-un punct al frontierei existente între România şi Rusia, situat în apropierea localităţii Noua Suliţă, linia de demarcare urca de-a lungul râului până la hotarele Galiţiei, la confluenţa Prutului cu Ceremuşul. În continuare, ea urma «hotarele» dintre Galiţia şi Bucovina şi dintre Galiţia şi Ungaria...”[5]. Aceasta era un fel de plată a aliaţilor pentru intrarea României în război de partea lor. În memoriile sale, Joffre consemna foarte limpede faptul că, la sfâşitul lunii iunie 1916, „toate condiţiile reclamate de România erau îndeplinite sau pe punctul de a fi îndeplinite, în particular, muniţiile şi materialul de război, care urma să sosească din Rusia, dar mai ales ofensiva rusă, care atingea Carpaţii. Dacă România lăsa să treacă acest moment decisiv – subliniază el în continuare –, concursul ei militar riscă să piardă orice eficacitate”. Apoi adaugă: „Mai ales în ochii ruşilor”[6].

La 14/27 august 1916, România a început o mobilizare generală şi a declarat

[3] Serviciul Arhive Naţionale Istorice Centrale (în continuare se va cita S.A.N.I.C.), Fond *Preşedenţia Consiliului de Miniştri*, dosar 126/1920–1935, fil. 126–130.

[4] *Ibidem*; Василь Ботушанський, *Буковина у дипломатичній боротьбі за втягнення Румунії у війну на боці австро-німецького блоку (1914–1916 рр.)* // Питання історії України: Збірник наукових статей, Чернівці: Золоті литаври, 1999, с. 276–285.

[5] Dumitru Preda, *România şi Antanta. Avatarurile unei mici puteri într-un război de coaliţie 1916–1917*, Iaşi, Institutul European, 1998, p. 81–82.

[6] *Ibidem*, p. 24.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

război Austro-Ungariei[7]. Şi, totuşi, în consecinţă, România a intrat în război într-o perioadă nu prea favorabilă pentru ea, doar în 120 de zile de război armata română a pierdut două treimi din teritoriul naţional şi 400 000 de oameni. În decembrie, guvernul şi ceea ce mai rămăsese din armată s-au evacuat în Moldova sub „umbrela protectoare" a trupelor ruseşti, de peste un milion de oameni[8]. Cu mult mai târziu, ca urmare a luptelor crâncene de pe fronturile primei conflagraţii mondiale, ţările Antantei au reuşit să atingă schimbări esenţiale şi, la 21 octombrie/3 noiembrie 1918, a fost semnat un armistiţiu între Puterile Aliate şi Asociate, pe de o parte, şi Austro-Ungaria, pe de altă parte[9].

Forţele aliate, care vizau eliberarea în continuare a teritoriilor româneşti, au început pregătirile pentru reintrarea României în război de partea Aliaţilor. Ca urmare, guvernul român a trimis comandantului trupelor germane şi austro-ungare din România, feldmareşalului Makkenzen, un ultimatum cu cererea de a evacua trupele sale în termen de 15 zile, şi, deoarece aceasta nu a fost pus în aplicare pe deplin, la 27 octombrie/9 noiembrie 1918 a fost transmis, în plus, un ultimatum, cu termenul de 24 ore, cu cererea de eliberare a teritoriului României de trupele germane şi cu declaraţia de denunţare a Tratatului de Pace de la Bucureşti[10]. În aceeaşi zi, regele României, Ferdinand, i-a trimis preşedintelui francez R. Poincaré şi prim-ministrului G. Clemenceau o declaraţie despre aderarea la „cauza comună" şi dorinţa de a reînnoi lupta „pentru realizarea idealurilor naţionale"[11].

Aşadar, cu o zi înainte de semnarea, la 29 octombrie/11 noiembrie 1918, a armistiţiului dintre Germania şi Puterile Aliate şi Asociate şi încheierea de fapt a războiului, România, revenind la tabăra Antantei, a ajuns printre ţările învingătoare[12]. Ulterior, politicienii români menţionau că România s-a poziţionat de partea statelor aliate înainte de a semna armistiţiul cu Alianţa cvadruplă, pentru a avea un rol activ în eliberarea teritoriul ei naţional. Radu Economu subliniază faptul că „niciodată prevederile Tratatului de Pace de la Bucureşti, din 7 mai 1918, n-au fost puse în aplicare, deoarece Tratatul n-a fost sancţionat şi promulgat de rege"[13].

---

[7] *1918 la români. Desăvârşirea unităţii naţional-statale a poporului român. Recunoşterea ei internaţională. 1918: Documente externe*, vol. 2., *1916–1918*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983, p. 812–813.

[8] Glenn Torrey, *Primul Război Mondial şi Unirea din 1918*, în Ş. Andreescu, D. Berindei, S. Brezeanu ş.a., *O istorie a românilor: Studii critice*, Cluj-Napoca, Editura Fundaţia Culturală Română, Centrul de Studii Transilvane, 1998, p. 220–221.

[9] *Desăvârşirea unităţii naţional-statale...*, vol. 3, p. 32–41.

[10] Constantin I. Stan, *Generalul Henri Mathias Berthelot – sprijinitor al cauzei naţionale româneşti*, în „Sargetia – Acta Musei Devensis", Deva, XXV, 1992–1994, p. 779.

[11] *Desăvârşirea unităţii naţional-statale…*, vol. 3, p. 32–41; Діло, 6 падол. (листоп.)/1918; I. Calafeteanu, C. Popişteanu (coord.), *Politica externă a României: Dicţionar cronologic*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986, p. 166.

[12] *Desăvârşirea unităţii naţional-statale...*, vol. 3, p. 52–70.

[13] Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1994, p. 95.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

Consecinţele crizei generale a Imperiului Austro-Ungar, criză cauzată de înfrângerea lui în Primul Război Mondial, au exacerbat contradicţiile interne pe întreg teritoriul său, în primul rând a celor etnice, s-au activizat procesele de autodeterminare naţională a popoarelor care locuiau în această monarhie. Procesele de renaştere etnică erau caracteristice şi pentru Bucovina în perioada respectivă.

Aşadar, preşedintele Clubului Parlamentar Român de la Viena, C. Isopescu-Grecul, a declarat că în cadrul Austriei trebuie creată o autonomie românească, în componenţa căreia trebuiau să intre Transilvania, Banatul, sudul Bucovinei pe linia râului Prut, cu includerea de partea românească a Cernăuţilor. Un alt grup de intelectuali români, în frunte I. Flondor, a organizat, la 27 octombrie 1918, la Cernăuţi, o adunare a românilor din Bucovina[14]. Această adunare, numită Constituantă, a decis „Unirea Bucovinei întregi cu celelalte ţări româneşti într-un stat naţional independent" şi purcederea „în acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania şi Ungaria"[15].

În această situaţie dificilă şi contradictorie, Comitetului Naţional Ucrainean a organizat, la 3 noiembrie 1918, Vecea Poporului, care a determinat definitiv poziţia ucrainenilor bucovineni şi orientarea lor spre unirea cu un stat ucrainean unitar. Acest lucru a şi fost consfinţit în hotărârea adoptată, în care, pe lângă altele, se menţiona că „oraşul Cernăuţi, precum şi judeţele politice Zastavna, Coţmani, Văşcăuţi şi Vijniţa în întregime, iar judeţele Cernăuţi şi Siret, cu excepţia comunităţilor care au fost marcate de ultimele două recensăminte ca majoritar româneşti; în sfârşit, acele comunităţi ale judeţelor Storojineţ, Rădăuţi, Câmpulung, în care ultimele două recensăminte indică majoritatea ucraineană, formează, separate de partea românească a ţinutului, o regiune teritorială ucrainenă". În calitate de autoritate supremă în regiunea ucraineană nou-creată a Bucovinei, a fost recunoscută Rada naţională ucraineană a Statului Vest-Ucrainean, pe care participanţii la Vece au rugat-o să ia cât mai repede în mâinile sale administrarea ţinutul. În hotărârea Vecei, era prevăzută recunoaşterea de către ucraineni a dreptului tuturor minorităţilor naţionale la viaţă politică, drepturi egale cu ucrainenii. Ele puteau să aibă reprezentanţi în Rada naţională ucraineană. Totodată, în hotărârea finală a Vecei a apărut un punct care nu era în proiectul acesteia: „Vecea doreşte alipirea părţii austriece a pământului ucrainean la Ucraina". Recunoscând puterea Radei naţionale ucrainene şi înţelegând necesitatea privind constituirea ei legislativă, Vecea a înaintat Radei rugămintea de a pregăti o constituţie pentru întreaga regiune ucraineană, adică Statul Vest-Ucrainean, pe principii democratice, şi anume: drepturi egale pentru toţi cetăţenii indiferent de

[14] Державний архів Чернівецької області (în continuare – ДАЧО). Фонд 6. Президіальне бюро міністра-делегата Буковини, оп. 1, спр. 2, арк. 1–5; *Unirea Basarabiei şi a Bucovinei cu România. 1917–1918*: *Documente*, antologie de I. Calafeteanu şi Viorica-Pompilia Moisuc, Chişinău, Editura Hyperion, 1995, p. 259.

[15] „Monitorul Bucovinei", 2 ianuarie 1918; *Unirea Basarabiei şi a Bucovinei cu România*..., p. 259–260.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

sex sau naţionalitate[16].

La 6 noiembrie 1918, Comitetul Ucrainean din ţinut, în frunte cu Omelean Popovici, sprijinit de un grup de români, în frunte cu Aurel Onciul, a preluat pe cale paşnică puterea de la administraţia austriacă a ţinutului, ucrainenii – în nordul, şi românii – în sudul Bucovinei, în oraşul Cernăuţi fiind formată o administraţie paralelă ucraineano-română, în comunele mixte administraţia locală urma să fie instalată prin înţelegerea comunităţilor[17]. O asemenea stare a lucrurilor urma să rămână până la rezolvarea destinului Bucovinei la Conferinţa de Pace[18].

Însă guvernul lui Marghiloman, printr-unul dintre ultimele sale acte, decidea „trimiterea ajutorului necesar românilor bucovineni”[19]. La 11 noiembrie 1918, trupele române au intrat în Cernăuţi[20]. După afirmaţia Legaţiei române de la Paris în publicaţia din ziarul „L'Etoile rouge”, din 29 noiembrie 1918, marşul armatei române în nordul Bucovinei a fost hotărât de Comandamentul trupelor aliate, de generalul Berthelot[21]. Totodată, publicarea acestei declaraţii de la Paris putea fi considerată şi ca o confirmare a declaraţiei lui Iancu Flondor la şedinţa Consiliului Naţional Român din 12 noiembrie 1918, referitor la faptul că decizia guvernului român de a introduce trupele militare în întreaga Bucovină a fost coordonată cu Antanta şi era, de asemenea, în concordanţă cu interesele ei[22].

La 28 noiembrie 1918, sub egida Consiliului Naţional Român, în Palatul Mitropolitan din Cernăuţi a avut loc Congresul General al Bucovinei[23]. În conformitate cu ordinea de zi, întitulată *Stabilirea raportului politic al Bucovinei faţă de Regatul Român*, a fost luată decizia cu privire la „unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare, până la Ceremuş, Colacin şi Nistru cu Regatul României”, susţinută, de asemenea, de comunitatea poloneză şi de cea germană[24].

---

[16] *Боротьба трудящих Буковини за соціальне і національне визволення і возз'єднання з Українскою РСР. 1917–1941. Документи й матеріали*, Чернівці, Облвидав, 1958, с. 125–126; *Народне віче Буковини 1918–1993*: Документи і матеріали обласної науково-практичної конференції, присвяченої 75-річчю Буковинського народного віча 3 листопада 1918 р., Чернівці, Прут, 1994, с. 116–117.

[17] „Діло”, 18 падол./1918; Radu Economu, *op.cit.*, p. 143.

[18] Serghei Hacman, *Procesele de autodeterminare naţională din Bucovina în toamna anului 1918*, în volumul *1918. Sfârşit şi început de epocă*, Satu-Mare – Zalău, Editura Lecon Zalău, Editura Muzeului sătmărean, 1998, p. 191–206.

[19] Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea României Mari. Campania Armatei Române din 1918–1919*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1994, p. 84.

[20] „Monitorul Bucovinei”, 14 noiembrie 1918.

[21] Radu Economu, *op. cit.*, p. 12.

[22] ДАЧО, Фонд 6, Президіальне бюро міністра-делегата Буковини, Оп. 1, Спр. 2, арк. 18.

[23] Radu Economu, *op. cit.*, p. 37.

[24] S.A.N.I.C., Fond *Preşedenţia Consiliului de Miniştri*, dosar 17/1918, fil. 26–29; „Monitorul Bucovinei”, 5 ianuarie 1918; *Документы Объединения (1859–1918)*, în „Cugetul”, nr. 2/1992, p. 63; *Unirea Basarabiei şi a Bucovinei...*, p. 333–335; Florin Pintescu, *Atitudinea germanilor din*

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

După război, la Conferinţa de Pace de la Paris, delegaţia română a încercat să dovedească dreptul României de a-şi alipi întreaga Bucovină, pregătind în acest scop un memoriu, în care se amintea de acordul din august 1916 dintre Puterile Aliate şi Asociate şi România, de argumente istorice şi de hotărârile Congresului General al Bucovinei, din 28 noiembrie 1918, referitor la unirea ei cu România. În afară de argumente istorice, au fost, de asemenea, prezentate argumente geopolitice şi economice, în conformitate cu care delegaţia română încerca să demonstreze că divizarea Bucovinei va afecta în mod negativ interesele economice ale populaţiei, orientate spre România. Conform opiniei membrilor delegaţiei, calea ferată principală Cernăuţi – Zaleszczyki, care conecta sistemul feroviar din Bucovina cu reţeaua din Galiţia, trebuia să treacă în proprietatea României. Totodată, luând în consideraţie bazinul hidrografic, delegaţia română considera că Ceremuşul trebuia să treacă sub aceeaşi administrare cu Prutul, caz în care reglementarea acestor probleme urma să fie efectuată în comun[25].

În chestiunile delimitării frontierelor româneşti, comisia a pus de câteva ori în dezbatere problema posibilelor graniţe ale Bucovinei, analizând şi sugestiile delegaţiei româneşti. Interesant este faptul că acestă comisie a hotărât că se va călăuzi, în afară de principiul etnic, încă de două principii: cel economic (pe cât e posibil, să nu taie căile ferate cu frontierele) şi cel strategic (de a se „apăra" împotriva comunismului şi revanşismului)[26].

Menţionăm faptul că, insistând asupra revendicării întregului teritoriul al Bucovinei şi nu numai până la Prut, după cum era indicat în Acordul dintre România şi Antanta, din 4/17 august 1916, delegaţia română a menţionat importanţa rutelor de comunicaţie pentru dezvoltarea în continuare a ţinutului. Printre documentele prezentate la Conferinţă de delegaţia României a fost şi un studiu în care erau expuse considerentele părţii româneşti, care argumentau necesitatea includerii în cadrul României a teritoriul bucovinean dintre Prut şi Nistru. Printre cele şase argumente referitoare la imposibilitatea renunţării părţii române la această parte a ţinutului erau şi următoarele două: „2. Singura şosea care leagă Cernăuţii cu Hotinul trece tot prin acestă regiune; 3. Singura cale ferată care leagă Bucovina şi nordul Moldovei cu nordul Basarabiei trece de la Cernăuţi la Noua Suliţă tot prin acest teritoriu. Dacă această cale ferată se pierde, relaţiile economice între cele trei regiuni indicate mai sus ar fi cu totul compromise, fiindcă cea mai aproape cale ferată care ar putea face această legătură trece pe la Iaşi, Bălţi, Ocniţa, făcând un ocol de 250–300 km"[27].

Bucovina faţă de regimul românesc în anul 1919, în „«Codrul Cosminului». Analele ştiinţifice de istorie ale Universităţii «Ştefan cel Mare»", Suceava, serie nouă, V, 1999, p. 267.

[25] S.A.N.I.C., Fond *Preşedenţia Consiliului de Miniştri*, dosar 17/1918, f. 26–29; *Документы Объединения...*, p. 63; Florin Pintescu, *op. cit.*, p. 267.

[26] Виноградов В. Н., *К оценке дипломатии Ионела Брэтиану* // Первая мировая война: дискуссионные проблемы истории, Москва: Наука, 1994, с. 95.

[27] *Desăvârşirea unităţii naţional statale…*, p. 569.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

La rândul său, regimul bolşevic n-a avut în această perioadă interese speciale referitoare la Bucovina. Drept excepţii, au fost anumite acţiuni diplomatice şi militare în primăvara anului 1919, care, conform opiniei noastre, au fost motivate de considerente strategice şi aveau ca obiectiv unirea, prin Galiţia şi Bucovina, a forţelor comuniste ruse, ucrainene şi maghiare. Despre acest rol strategic, care-i revenise acestei zone remarca şi delegatul partidului comunist al Galiţiei, O. Korfe: „Evenimentele din Ungaria au pus Galiţia între două republici sovietice... Acest fapt cred că l-a simţit şi Antanta, ceea ce lămureşte faptul încercării ei de a împăca Polonia cu Ucraina, ca pe urmă să le folosească pe ambele împotriva bolşevismului”[79]. Necesitatea unirii trupelor republicilor sovietice reiese şi din telegramele dintre Guvernul Ungariei Sovietice, din perioada lui scurtă de existenţă, cu guvernele Ucrainei Sovietice şi al Rusiei Sovietice, publicate deja în perioada postcomunistă[28].

În special în telegrama din 26 martie 1919 – trimisă de către comandantul suprem al Armatei Roşii I. Vaţetis şi de membrul Consiliului Militar Revoluţionar S. Aralov comandantului de oşti V. Antonov-Ovseenko –, se clarifică faptul că „înaintarea spre vest e necesar să fie adusă până la frontierele de sud-est ale Galiţiei şi ale Bucovinei”, deoarece aceasta este necesar pentru stabilirea „unei legături nemijlocit strânse cu trupele sovietice ale Ungariei”[29]. Totodată, această operaţiune urma să fie asigurată de anumite resurse umane. La 11 aprilie 1919, preşedintele Consiliului Comisarilor Poporului şi Comisar în Afacerile Externe al R.S.S. Ucrainene, C. Rakovski, a cerut de la şeful Consiliului Militar Revoluţionar al R.S.F.S. Ruse, L. Troţki, „să fie repetat într-o formă categorică despre trecererea de pe Frontul Rusesc” spre comandamentul ucrainean „a tuturor originarilor din România, Dobrogea, Basarabia şi Bucovina […], pentru punerea în aplicare a planului strategic de legătură cu Ungaria”[30]. Ca urmare, la 13 aprilie, L. Troţki a dat ordin comandanţilor Armatelor 1, 2, 3, 4 şi 5 „să fie scoşi din funcţie toţi originarii din România, Dobrogea, Basarabia şi Bucovina” şi să fie trimişi la Moscova la dispoziţia lui[31].

La 17 aprilie 1919, Bella Kun s-a adresat către Lenin cu rugămintea ca Armata Roşie rusă „să efectueze o deplasare cu cele mai mari forţe posibile în direcţia generală spre Cernăuţi”. Se adăuga că, dacă atacul nu este posibil pe linia întregului front român, partea ungară cerea „să susţină lovitura principală în direcţia Cernăuţi, cu acţiuni active demonstrative” pe alte segmente ale frontului, adăugând că aceasta este o condiţie de existenţă a Republicii Sovietice Ungare[32]. A doua zi, Bella Kun, într-o telegramă trimisă Comisarului Afacerilor Externe al

[28] *Советская Россия – Венгерская Советская Республика. 1919 год: Документы и материалы*, Москва, Изд-во Международные отношения, 1990, 328 с.

[29] *Ibidem*, p. 26.

[30] *Ibidem*, p. 69–70.

[31] *Ibidem*, p. 73–74.

[32] *Ibidem*, p. 82.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

R.S.F.S. Ruse G. Chicherin, pentru a fi transmisă ulterior lui Lenin, informa că trupele române au trecut în ofensivă, fapt care a forţat armata ungară să se retragă. El ruga, din nou, ca „Armata Roşie să înceapă operaţiuni atât împotriva Galiţiei, cât şi împotriva Cernăuţilor", operaţiuni extrem de importante, atât din punct de vedere strategic, cât şi moral[33].

Aşadar, liderii bolşevici intenţionau „ca prin Basarabia, Bucovina şi Galiţia să se întindă o mână de ajutor Republicii Sovietice Ungare"[34], încercând astfel să unească fronturile republicilor sovietice. Foarte clar se evidenţiază rolul Bucovinei şi al Galiţiei în planurile strategice ale conducerii bolşevice în telegrama cifrată din 21 aprilie 1919, expediată de V. I. Lenin către I. Vaţetis şi S. Aralov. Printre altele, în telegramă era menţionat: „Înaintarea spre Galiţia şi Bucovina este necesară pentru legătura cu Ungaria Sovietică. Această sarcină trebuie realizată cât mai repede şi cât mai puternic, iar, în afara cadrului ei, nu are rost nicio ocupare a Galiţiei şi a Bucovinei"[35].

Cele expuse mai sus lămuresc paşii diplomaţilor guvernului sovietic rus şi ai celui ucrainean, care, la 1 mai 1919, au înaintat Ministerului de Externe al României o notă, cerând evacuarea imediată a trupelor române din Basarabia, iar pe data de 2 mai, guvernul sovietic ucrainean a trimis o notă cu cerinţa „să declare în 48 de ore despre acordul lor de a evacua imediat trupele sale din Bucovina". În notă se specifica: „Clasa muncitoare din Ucraina nu poate să permită, ca între Ungaria Sovietică şi Ucraina Sovietică Bucovina să rămână subjugată"[36].

Ar trebui de remarcat faptul că această acţiune diplomatică a fost planificată de către conducerea sovietică de câteva zile. Motivaţia şi scopul ei final, într-o anumită măsură, pot fi dezvăluite şi datorită conţinutului conversaţiei duse de către C. Rakovski, prin „linia directă" telegrafică, în data de 28 aprilie 1919. În special, el menţiona: „Ca o demonstraţie politică care ar însoţi ofensiva noastră în Bucovina şi Basarabia, poate fi trimisă o notă României şi garanţilor ei, aliaţilor. Ca punct central în această notă poate fi Acordul ruso-român din 5 martie anul trecut. El ne creează o bază directă îndemânoasă pentru nişte acţiuni militare împotriva românilor, al căror obiectiv ar putea fi Basarabia, iar, de fapt – răsturnarea burgheziei române şi unirea, peste cadavrul ei, cu Ungaria. Această acţiune va sprijini starea de spirit din Ungaria". Mai departe, şeful Consiliului ucrainean al Comisarilor Poporului a subliniat: „Operaţiunile contra românilor le pregătim folosind, în mod explicit, elemente internaţionale şi basarabene, astfel încât acestea să nu meargă în detrimentul executării directivei lui Vladimir Ilici [Lenin, n. n. – S. H.]. Eu personal cred că operaţiunile noastre în Bucovina şi Basarabia le vom efectua sub firmă locală, fără a ne dezvălui". În aceeaşi conversaţie se menţiona că

[33] *Ibidem*, p. 85.

[34] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983, p. 651–652.

[35] *Советская Россия – Венгерская Советская Республика*, c. 93.

[36] *Бротьба трудящих*…, c. 172–173.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

în Odesa deja se pregăteşte un guvern pentru Basarabia din cadrul „tovarăşilor basarabeni”[37].

Menţionăm că, după căderea Republicii Sovietice Ungare, România a intensificat activitatea sa în nordul Bucovinei. Luând în consideraţie acordurile semnate în anii precedenţi între România şi ţările Antantei, participarea activă a armatei române în lupta contra Ungariei, necesitatea evacuării armatei române din Budapesta şi alţi factori, la 1 august 1919, Comisia în chestiunile române şi iugoslave a recomandat Consiliului Suprem al Antantei să includă întreaga Bucovină în componenţa României[38]. La 10 septembrie 1919, reprezentanţii Puterilor Aliate şi Asociate şi Austria au semnat Tratatul de Pace de la St. Germain en Laye, cu textul articolului 59, cu privire la suveranitatea României asupra Bucovinei[39], frontierele cărei urmau să fie stabilite mai târziu. Linia de frontieră a Bucovinei a fost recunoscută de către Consiliul Suprem al Antantei ca aparţinând în întregime României, pentru a-i păstra „integritatea teritoriului ei istoric, cu excepţia unui aliniament mic necesar pentru a nu întrerupe legătura feroviară între oraşele galiţiene Horodenka şi Zaleszczyki”. Pentru o perioadă de timp, cinci localităţi bucovinene au fost incluse în componenţa Poloniei, ca plată, pentru a nu întrerupe calea ferată, trecută de asemenea sub administrare poloneză[40]. Problema acestui segment al frontierei s-a discutat în şedinţele Comisiei mixte româno-polone pentru delimitarea frontierelor dintre cele două ţări, în perioada dintre 1921 şi 1935. La 26 ianuarie 1928, s-a convenit ca aceste localităţi ale Bucovinei istorice să revină României[41].

Aşadar, interesul bolşevicilor faţă de Bucovina, manifestat în primăvara anului 1919, a fost legat de considerente militare strategice, în care un loc deosebit îl aveau căile de comunicaţie, necesare pentru unirea, prin Galiţia şi Bucovina, a forţelor comuniste ruse, ucrainene şi maghiare. După răsturnarea puterii sovietice în Ungaria, interesul bolşevicilor faţă de Bucovina a dispărut pentru mai mulţi ani.

De căile ferate sunt legate şi chimbările teritoriale din iunie-iulie 1940. La 23 august 1939, la Moscova, a fost semnat Pactul sovieto-german de neagresiune[42] şi Protocolul adiţional secret la el[43]. Protocolul adiţional secret de la

[37] Виноградов В. Н., Ерещенко М. Д., Семенова Л. Е., Покивайлова Т. А., *Бессарабия на перекрестке Европейской дипломатии: Документы и материалы*, Москва: Индрик, 1996, с. 267–268.

[38] Шевченко Ф. П., Михайлина П.В., Романець О. С., *Нариси з історії Північної Буковини*, Київ: Наукова думка, 1980, с. 260.

[39] *Desăvârşirea unităţii naţional statale…*, vol. 4, p. 310.

[40] Центральний державний історичний архів у Львові, Фонд 581, Оп. 1, Спр. 93, арк. 8–11; ДАЧО, Фонд 6. Президіальне бюро міністра-делегата Буковини, Оп. 1, спр. 115, арк. 1–2; *Desăvârşirea unităţii naţional-statale...*, vol. 5, p. 380.

[41] Radu Economu, *op. cit.*, p. 105.

[42] *СССР – Германия. 1939: Документы и материалы о советско-германских отношениях с апреля по октябрь 1939 г.* В 2-х т., т. 1, Vilnius, Изд-во Mokslas, 1989, с. 61–62.

[43] *Советско-германские документы 1939–1941 гг. Из Архива ЦК КПСС* // Новая и новейшая история, №. 1/1993, с. 89–90.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

23 august 1939, prin care era prevăzută delimitarea „sferelor de interese” între U.R.S.S. şi Germania, care se găsea din punct de vedere juridic în contradicţie cu suveranitatea şi independenţa unor terţe ţări – fapt care este considerat de istoricul rus M. Semireaga drept tratat de alianţă[44] –, a fost semnat în acel moment când „Stalin a înţeles că a devenit arbitrul situaţiei”. După părerea cercetătorului francez Stéphane Courtois, „fiecare dintre cele două tabere are o nevoie imperioasă de a se alia cu el. Va face deci târgul cu cel care oferă mai mult”[45].

Declanşarea celui de-al Doilea Război Mondial, includerea în componenţa U.R.S.S. a teritoriilor Ucrainei de Vest şi ale Belorusiei de Vest, desfăşurarea prielnică pentru Uniunea Sovietică a relaţiilor internaţionale în anii 1939–1940, l-au adus pe Stalin la hotărârea de a realiza punctul trei al Protocolului adiţional secret prin care erau delimitate „sferele de interese” între U.R.S.S. şi Germania.

La 23 iunie 1940, guvernul sovietic a înştiinţat oficial Berlinul despre necesitatea realizării pretenţiilor teritoriale sovietice faţă de România. După cum remarca în memoriile sale fostul consilier al Ambasadei germane în U.R.S.S., Gh. Hilger, „guvernul sovietic, îngrijorat de succesele neaşteptate ale Germaniei în Franţa, a hotărât sa-şi lărgească şi să-şi întărească poziţiile în ritm accelerat, ca să obţină un folos maxim din rezultatul tratatelor încheiate cu Germania, în legătură cu separarea intereselor mutuale”[46]. În prima variantă, revendicările se refereau la întregul teritoriu al acestei provincii[47], dar, după convorbirea lui Molotov cu Schulenburg, din 25 iunie 1940, partea sovietică şi-a limitat pretenţiile doar la partea de nord a Bucovinei cu oraşul Cernăuţi[48].

La 26 iunie 1940, Molotov i-a remis lui Gh. Davidescu, ministrul României la Moscova, o notă ultimativă, cu termen de 24 de ore, cerând Basarabia şi nordul Bucovinei. Argumentând necesitatea modificărilor teritoriale, partea sovietică folosea şi factorul etnic. Nu întâmplător, în cunoscuta notă înaintată României, se vorbeşte, printre altele, despre transmiterea „către Uniunea Sovietică a acelei părţi a Bucovinei, a cărei populaţie este legată în marea sa majoritate de Ucraina Sovietică prin comunitatea sorţii istorice, cât şi prin comunitatea de limbă şi compoziţie naţională”. Se mai specifica, în notă, că „un astfel de act ar fi cu atât mai just, cu cât transmiterea părţii de nord a Bucovinei către U.R.S.S. ar putea reprezenta, este drept că numai într-o măsură neînsemnată, un mijloc de despăgubire a acelei mari pierderi care a fost pricinuită U.R.S.S. şi populaţiei

[44] Михаил Семиряга, *Тайны сталинской дипломати. 1939–1941*, Москва, Изд-во Высшая школа, 1992, с. 43.

[45] Stéphane Courtois, „Aldine”, supliment al ziarului „România liberă”, 29 martie 1996.

[46] Густав Хильгер, *1939-й: свидетельства очевидца* // Дипломатический ежегодник. 1989, Москва, Изд-во Международные отношения, 1990, с. 329.

[47] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României (în continuare se va cita Arh. M.A.E.), Fond *1920–1944/U.R.S.S. Telegrame Moscova 1939–1940*, vol. 3, fila. 12.

[48] *СССР-Германия. 1939–1941. Документы и материалы о советско-германских отношениях с сентября 1939 по июнь 1941 г.* В 2-х т., т. 2, Vilnius, Изд-во Mokslas, 1989, с. 56, 63.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

Basarabiei prin dominaţia de 22 de ani a României în Basarabia”[49]. Tot în calitate de mijloc de despăgubire pentru faptul că „România a exploatat un timp destul de îndelungat Basarabia”, era considerat şi tezaurul BNR, transportat la Moscova pentru păstrare în timpul Primului Război Mondial, şi pe care sovieticii refuzau să-l restituie României[50].

Vom menţiona faptul că aceste acţiuni diplomatice se bazau pe nişte pregătiri militare fundamentale. În scopul pregătirii şi efectuării operaţiunilor militare, prin joncţiunea regiunii militare speciale Kiev şi a regiunii militare Odesa ale armatei sovietice, a fost creat Frontul de Sud, a cărui conducere a fost încredinţată generalului de armată Gh. Jukov.

Marele Stat Major al Armatei Roşii a elaborat două variante de acţiune a trupelor sovietice. Prima variantă prevedea un plan de acţiuni pentru cazul în care Guvernul României nu va accepta evacuarea din Basarabia şi Bucovina. În această situaţie, urma să se execute o lovitură concentrată prin intermediul Armatei a 12-a de-a lungul Prutului, în direcţia oraşului Iaşi, iar Armata a 9-a trebuia să declanşeze ofensiva la sud de Chişinău, spre Huşi. Planul militar prevedea încercuirea trupelor române în regiunea Bălţi – Iaşi. Varianta a doua prevedea acţiuni în cazul când trupele române urmau să se retragă de bună voie la vest de Prut. Conform acestui plan, misiunea trupelor sovietice consta în ieşirea foarte rapidă la Prut, pentru a lua sub control retragerea trupelor române. Drept bază a acţiunilor, a fost adoptată prima variantă[51].

Către 26 iunie 1940, comandamentul Armatei Roşii a concentrat, în preajma hotarului de est al României, 32 de divizii de infanterie, două divizii de infanterie motorizată, şase divizii de cavalerie, 11 brigăzi de tancuri, trei brigăzi de desant aerian, 16 regimente de artilerie din rezerva comandantului-şef, 14 regimente de artilerie de corp şi patru divizioane separate de artilerie[52]. În direcţiile principale de ofensivă, a fost asigurată o superioritate aproape triplă în forţă vie şi tehnică de luptă[53]. În ceea ce priveşte numărul de trupe româneşti, la 15 iunie 1940, adică la începutul operaţiunii militare sovietice, în direcţia estică a României erau dislocate trei divizii de cavalerie şi 25 de divizii de infanterie, o brigadă moto-mecanizată,

[49] Arh. M. A. E., Fond *1920–1944/ U.R.S.S., Telegrame Moscova 1939–1940*, vol. 2, fil. 460–462.

[50] *СССР-Германия. 1939–1941*, т. 2, с. 63; Adrian Cioroianu, *Cea mai frumoasă poveste. Câteva adevăruri simple despre istoria românilor*, Bucureşti, Editura Curtea Veche Publishing, 2013, p. 58–59.

[51] *Pactul Molotov-Ribbentrop şi consecinţele lui pentru Basarabia. Culegere de documente,* selecţie Ion Şişcanu, Vitalie Văratec, Chişinău, 1991, p. 26; *28 июня: Документы свидетельствуют*, Составитель Ион Шишкану, Михаил Черненко, în „Cugetul”, nr. 3, 1991, с. 18.

[52] Ion Şişcanu, *Basarabia în contextul relaţiilor sovieto-române, 1940*. Autoreferatul tezei de doctor habilitat în ştiinţe istorice, Chişinău, 1996, p. 25.

[53] Arhiva Organizaţiilor Social-Politice a Republicii Moldova (în continuare se va cita Arh. O.S.P.R.M.), Fond *50*, inv. 2, dosar 153, fila 74; Ioan Scurtu, Dumitru Almaş, Armand Goşu, Ion Pavelescu, Gheorghe I. Ioniţă, *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1994*, Bucureşti, Editura Tempus România, 1994, p. 283; *28 июня: Документы свидетельствуют...*, с. 18.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

două brigăzi de vânători de munte, o divizie de cavalerie motorizată. Cele mai multe dintre aceste unităţi militare erau desfăşurate nu în Basarabia, ci pe teritoriul Vechiului Regat[54].

De îndată ce intră în posesia ultimatumului sovietic, guvernul român s-a adresat guvernelor Germaniei, Italiei, Turciei, Iugoslaviei şi Greciei, dorind să cunoască poziţia guvernelor respective şi posibilitatea de a fi susţinut de ele[55]. Negăsind o susţinere fermă din partea lor, România a fost nevoită să evacueze teritoriile Basarabiei şi nordului Bucovinei, în conformitate cu notele ultimative sovietice[56].

În 28 iunie 1940, trupele Frontului de Sud au trecut Nistrul şi au pătruns pe teritoriul Basarabiei şi nordului Bucovinei. Trupele române aveau ordin să se retragă în mod organizat. În timpul retragerii trupelor române şi al înaintării trupelor sovietice, au avut loc ciocniri militare, încălcări grave ale condiţiilor de transmitere a teritoriilor, care au dus la pierderea multor vieţi omeneşti. Din cauza organizării proaste a forţării Nistrului, au fost victime în rândul Armatei Roşii. Au fost înregistrate cazuri când unele unităţi militare sovietice au făcut uz de artilerie şi tancuri, provocând ciocniri în care şi-au găsit moartea mulţi soldaţi din ambele părţi[57].

Istoricul român Vitalie Văratec, referindu-se la câteva documente de arhivă recent descoperite, susţine că, în conformitate cu opinia părţii germane, problema Basarabiei, după negocierile din perioada august-septembrie 1939, urma să fie soluţionată în modul următor: Uniunea Sovietică va înaita revendicările sale referitor la Basarabia numai atunci când o ţară terţă (Ungaria, Bulgaria) va formula pretenţii teritoriale faţă de România şi va începe realizarea lor. Independent, U.R.S.S. nu-şi va asuma iniţiativa în această problemă. În iunie 1940, Molotov a refuzat să accepte această interpretare (de către germani) a problemei Basarabiei, menţionând că ea reprezintă doar un element separat şi nu o condiţie în general[58].

Aşadar, în timpul negocierilor sovieto-germane din august 1939, Bucovina nici nu a fost amintită. Potrivit opiniei lui Vitalie Văratec, prin ocuparea Galiţiei de Est de către unităţile sovietice, segmentul frontierei sovieto-române s-a mărit semnificativ. Trupele sovietice se aflau prezente atât în preajma Nistrului, cât şi pe

---

[54] Anton Moraru, *O „operaţie militară" necunoscută*, în „Moldova Socialistă", Chişinău, 10 iunie 1990.

[55] Valeriu Fl. Dobrinescu, *Bătălia pentru Basarabia. 1918–1940*, Iaşi, Editura Junimea, 1991, p. 153; Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. 2, part. II, (*noiembrie 1933 – septembrie 1940)*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1988, p. 1 114–1 115.

[56] Arh. M.A.E., Fond *1920–1944/U.R.S.S. Telegrame Moscova 1939–1940*, vol. 2, fil. 467, 470.

[57] Arh. M.A.E., Fond *71/U.R.S.S. 1920–1944*, vol. 99/1940, fil. 44, 48, 64, 70, 136, 227–231; Arhiva Ministerului Apărării Naţionale a României (în continuare se va cita Arh. M.Ap.N.), Fond *Armata 3*, dosar 105, fila 117; Arh. O.S.P.R.M., Fond *50*, inv. 2, dosar 55, fil. 30–31.

[58] Vitalie Văratec, *Problema Bucovinei în perioada dintre semnarea protocolului adiţional secret sovieto-german (23 august 1939) şi nota ultimativă sovietică (26 iunie 1940)*, în „«Glasul Bucovinei». Revistă trimestrială de istorie şi cultură", Cernăuţi – Bucureşti, anul VII, nr. 1/2000, p. 27.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

linia Ceremuşului. Vulnerabilitatea strategică a spaţiului bucovinean, în eventualitatea unei ofensive sovietice din nord şi din est, nu a trecut neobservată de către Kremlin. În cazul ocupării doar a Basarabiei, Bucovina se transforma într-o zonă încercuită din mai multe părţi de trupele sovietice. În plus, legătura directă feroviară dintre Basarabia şi teritoriile poloneze recent ocupate, putea fi asigurată numai prin Bucovina, fapt care avea să determine mai târziu soarta ţinutului. Autorul presupune că ambiţiile imperialiste ale lui Stalin excludeau o altă soluţie decât ocuparea Bucovinei, simultan cu cea a Basarabiei. Perspectiva de a extinde prezenţa trupelor sovietice în Bucovina reprezenta un obiectiv strategic, deoarece U.R.S.S. dorea să-şi extindă armatele pe un alianiament cât mai înaintat în centrul Europei[59]. Despre faptul că Uniunea Sovietică nu considera graniţele Bucovinei ca finale indică şi faptul că conducerea sovietică refuza să accepte principii comune care ar asigura activitatea serviciilor de frontieră de pe ambele părţi, după modelul care exista pe linia Nistrului, în Basarabia[60].

Se poate presupune că, încă la semnarea Protocolului adiţional secret din vara anului 1939, diplomaţia sovietică pornea de la intenţia de a lărgi teritoriul U.R.S.S. spre vest, având în vedere vechile pământuri ale Imperiului Rus care i-au fost luate la sfârşitul Primului Război Mondial[61]. Cu toate acestea, deja în vara anului 1940, fiind sigură de inevitabilitatea unui război cu Germania, conducerea U.R.S.S. se pregătea de el, inclusiv în varianta de ofensivă[62]. Dat fiind faptul că petrolul este „sângele războiului", conducerea sovietică planifica să efectueze lovituri asupra României – principalul furnizor al acestei materii pentru Germania –, lovituri ce ar fi dus la stagnarea maşinii de război germane[63]. Deci, după părerea noastră, teritoriul Basarabiei îi era necesar Uniunii Sovietice ca un cap de pod pentru declanşarea unei ofensive spre bazinele petrolifere ale României, ceea ce ar fi adus o daună substanţială aprovizionarii Germaniei cu combustibil[64].

[59] *Ibidem*, în „Glasul Bucovinei", anul VI, nr. 4/1999, p. 42–43.

[60] *Ibidem*, în „Glasul Bucovinei", anul VII, nr. 1/2000, p. 24.

[61] Уильям Ширер, *Взлет и падение третьего рейха.* в 2-х т., Москва, Воениздат, 1991, т. 2, с. 577.

[62] Дмитрий Волкогонов, Эту версию уже опровергла история // Известия, 16 янв./1993; Юрий Горьков, *Готовил ли Сталин упреждающий удар против Гитлера в 1941 г.?* // Новая и новейшая история, № 3/1993, с. 29–45; *Готовил ли СССР превентивный удар?*: Из архивов Министерства Обороны СССР / Публ. Зюзина Е.И. // Военно-исторический журнал (în continuare – ВИЖ), № 1/1992, с. 7–29; Валерий Данилов, *Готовил ли Сталин нападение на Германию?* // Комсомольськая правда, 4 янв./1992; Киселев В., *Упрямые факты начала войны* // ВИЖ, №. 2/1992, с. 15–19;

[63] Виктор Суворов, *Ледокол. Кто начал вторую мировую войну?:* Нефантастическая повесть-документ, Москва, Изд-во Дом „Новое время", 1993, с. 150.

[64] A se vedea: Serghei Hacman, *Problemele Basarabiei şi nordului Bucovinei în relaţiile sovieto-germane (iunie 1940 – iulie 1941). Aspecte geopolitice şi geostrategice*, în „«Glasul Bucovinei». Revistă trimestrială de istorie şi cultură", Cernăuţi – Bucureşti, anul IV, nr. 4/1997, p. 24–31; Serghei Hacman, *Basarabia şi Bucovina în planurile strategice ale U.R.S.S. (anul 1940)*, în *Sovietizarea nord-vestului României*, Satu Mare, Editura Muzeului sătmărean, 1996, p.15–29; Serghei Hakman, *Problema Basarabiei şi a Bucovinei în relaţiile sovietico-române la începutul celui de-al*

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

În favoarea ipotezei referitoare la aplicarea loviturii principale – sau cel puţin acordarea unui rol esenţial – în direcţia României în planurile strategice ale Uniuni Sovietice, vorbeşte şi modul în care au fost dislocate unităţile Armatei Roşii la frontierele de vest ale U.R.S.S., în iunie 1941, când conducerea sovietică a început realizarea nemijlocită a pregătirilor pentru un conflict armat cu Germania. Astfel, în primul eşalon strategic, căruia i-a revenit rolul unei „armate de invazie”[65], la frontierele României era desfăşurată Armata a 9-a – formată în 1940 anume pentru înfăptuirea operaţiunilor militare de alipire a Basarabiei la Uniunea Sovietică[66] – şi Armatele a 12-a[67]şi a 18-a[68]. În al doilea eşalon strategic, care era considerat drept rezervă a Comandamentului general[69], la frontiera cu România se aflau Armatele a 19-a[70] şi a 16-a[71].

Astfel, s-a reliefat planul strategic al sovieticilor: cea mai puternică armată din primul eşalon strategic, Armata a 9-a, era îndreptată împotriva României, iar cea mai puternică armată din al doilea eşalon strategic, Armata a 19-a, desfăşurată nemijlocit în spatele ei, tot împotriva României. Concomitent, corpurile aeropurtate ale Armatei Roşii erau desfăşurate în aşa fel încât puteau fi folosite fără dislocare: al 4-lea şi al 5-lea – împotriva Germaniei, al 3-lea – contra României, primul şi al doilea atât împotriva României, cât şi împotriva Cehoslovaciei sau Austriei (constituind un pericol esenţial pentru magistralele petroliere montane din România)[72].

În direcţia României se planifica să fie folosite şi Flotila de pe Dunăre[73], Corpul al 9-lea cu destinaţie specială[74] şi brigăzile zonei antiaeriene de sud[75]. În plus, despre faptul că direcţia românească în planurile de agresiune ale U.R.S.S. era prioritară, vorbeşte şi faptul că, atunci când războiul a început nu aşa cum se pregătea Stalin, de pe Frontul de sud-vest au fost transferate pe Frontul de vest

Doilea Război Mondial (1939–1940), în Ihor Burcut, Serghei Hakman, *Itinerarii culturale. Suceava – Hotin: Selecţie de articole*, Asociaţia Centrul European de Resurse şi Consultanţă – Filiala Suceava, Cluj-Napoca, Editura Qual Media, 2009, p. 34–48; Сергій Гакман, *Бессарабія та Буковина між миром і війною (Питання Буковини та Бессарабії в міжнародних відносинах, 1917–1940 рр.)*: Монографія, Чернівці, Вид-во Зелена Буковина, 2009, с. 175–180.

[65] Александр Егоров, *Тактика и оперативное искусство РККА на новом этапе.* Предисловие // ВИЖ, № 10/1963, с. 31.

[66] Казаков Л., Токарев Н., *Славные традиции: Из истории Краснознаменного Одесского военного округа* // ВИЖ, № 10/1972, с. 83.

[67] Арушунян Б., *Боевые действия 12-й армии в начальный период войны* // ВИЖ, № 6/1973, с. 24.

[68] *Готовил ли СССР превентивный удар?...* // ВИЖ, № 1/1992, с. 28.

[69] Матвей Захаров, *Генеральный штаб в предвоенные годы*, Москва, 1989, с. 262.

[70] Иван Баграмян, *Так начиналась война*, Киев, Изд-во Днипро, 1975, с. 62.

[71] Михаил Лукин, *Смоленское сражение* // ВИЖ. № 7/1979, с. 4.

[72] Виктор Суворов, *Ледокол*, с. 116.

[73] *Ibidem*, с. 128–129

[74] Матвей Захаров, *op. cit.*, с. 272.

[75] Александр Колдунов, *Организация и ведение противовоздушной обороны по опыту начального периода Великой Отечественной войны* // ВИЖ, № 4/1984, с. 15.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

Armatele a 16-a şi a 19-a[76]. Despre planificarea loviturii împotriva României vorbeşte şi faptul că, deja la începutul războiului, acţionând după planurile elaborate anterior, strategii sovietici îşi concentrau atenţia în direcţia sud-vest, obţinând succes chiar în cele mai catastrofale direcţii de acţiune ale Armatei Roşii[77].

În pofida datelor destul de convingătoare despre concentrarea trupelor sovietice la frontiera cu România, ideea folosirii teritoriului Basarabiei în planurile strategice ale U.R.S.S., în prima perioadă a celui de-al Doilea Război Mondial, în calitate de cap de pod pentru lovitura asupra petrolului românesc, este, în prezent, doar o ipoteză, asupra cărei istoricii ar trebui să depună încă un mare efort.

Luând în consideraţie ipoteza expusă mai sus, devine evidentă însemnătatea pe care o avea pentru Uniunea Sovietică includerea în imperiu, concomitent cu Basarabia, a nordului Bucovinei, deoarece U.R.S.S. obţinea o legătură feroviară directă din Chişinău, prin Cernăuţi, spre Lvov[78]. Interesul U.R.S.S. faţă de această magistrală poate fi găsit şi în faptul că, după intrarea armatelor sovietice în Bucovina, a fost necesară doar o zi pentru restabilirea traficului feroviar Lvov – Cernăuţi[79]. Într-o scrisoare către secretarul de stat Weitzeker, din 11 iulie 1940, Schulenburg sublinia: „După cum se ştie, guvernul sovietic îşi justifică pretenţiile prin faptul ca Bucovina este populată de ucraineni. Dar întrucât aceasta se referă doar la partea de nord a teritoriului, Uniunea Sovietică s-a mulţumit, în cele din urmă, numai cu această parte. Eu nu pot scăpa de senzaţia că inspiratorii şi autorii cerinţelor de a ceda Bucovina de Nord au fost cercurile ucrainene de la Kremlin”. După afirmaţia lui Schulenburg, în timpul negocierilor, Stalin a fost gata să facă unele concesii în alte părţi ale frontierei cu Germania, totodată considerând ca imposibil să facă aşa ceva în regiunile „unde locuiesc ucrainenii”. Potrivit opiniei ambasadorului, o asemenea desfăşurare a evenimentelor a fost posibilă datorită influenţei tânărului diplomat Pavlov, pe care Stalin îl numea „micul nostru ucrainean”[80]. Considerăm că acest Pavlov nu a jucat un rol esenţial în soluţionarea problemei respective. Se poate presupune că motivul principal trebuie căutat în importanţa pe care conducerea sovietică o atribuia capului de pod basarabean şi asigurării lui cu comunicaţii. Poate nu chiar întâmplător, printre primele persoane arestate imediat după intrarea Armatei Roşii în Cernăuţi erau funcţionarii căii ferate româneşti[81].

[76] Юрий Горьков, *op. cit.*, c. 39.

[77] Vezi Serghei Hacman, *Problema Basarabiei şi a Bucovinei în relaţiile sovieto-germane (iunie 1940 – iulie 1941). Aspecte geopolitice şi geostrategice*, în „Sargetia – Acta Musei Devensis”, vol. XXV, 1992–1994, p. 866–867.

[78] *Pactul Molotov-Ribbentrop...*, p. 15.

[79] „Правда”, 4 июл./1940.

[80] *Diplomaţia cotropitorilor. Repercusiunile ei asupra Basarabiei şi Bucovinei de Nord: Culegere de documente*, alcătuită şi tradusă din limba rusă de A. Blanovschi, Chişinău, Editura Universitas, 1992, p. 158–159.

[81] Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei (1775–1944)*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1993, p. 102.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

În ceea ce priveşte motivele modificărilor teritoriale în regiunea oraşului Herţa şi împrejurimilor lui, dispunem de foarte puţine informaţii. O anumită explicaţie se poate găsi în telegrama comandamentului Armatei a 3-a române, din 29 iunie 1940, expediată de colonelul Halunga. În ea se remarcau, în special, următoarele: „Locotenentul trimis de colonelul Atanasiu (comandantul grupării tactice de pe masivul păduros Herţa) să ia contactul cu elementele ruse, intrate în Herţa, a comunicat că ruşii au declarat că ei au greşit că au mers până la Herţa”[82]. Regele României, Carol al II-lea, remarca, în notele zilnice, că orice încercare de a hotărî această problemă n-a avut succes: „Cum ne aşteptam, U.R.S.S. nici nu vrea să vorbească despre Herţa”[83]. Cu părere de rău, în istoriografia sovietică – ca şi în cele din noile state formate după destrămarea U.R.S.S. –, despre aceste evenimente nici nu se aminteşte. În ceea ce priveşte presupunerea că aceste schimbări teritoriale s-au făcut datorită unei erori, ea, după părerea noastră, nu este convingătoare. Mult mai convingătoare pare a fi presupunerea făcută de Gh. Davidescu în telegrama cifrată trimisă din Moscova Ministerului de Externe, la 5 iulie 1940: „Se pare că linia de la Herţa este cerută de militarii sovietici ca asigurare a liniei de cale ferată de la Suliţa”[84]. Posibil, comandamentul sovietic avea intenţia de a înainta pe această linie şi mai departe. Un martor ocular relata: „După ce la 29 iunie au «cucerit» astfel Herţa, [trupele sovietice – n. n.] au încercat să-şi continuie drumul, dar, la 11 km distanţă de Herţa, la punctul denumit «Stejarul», îi aşteapta colonelul Botă, comandantul Regimentului de artilerie din Bacău, cu şoseaua minată şi cu obstacole antitanc. Românii nu mai aşteaptă şi trag o salvă de avertisment cu unul dintre tunuri. Ruşii ridică un steag alb, deschid trapa de la un tanc, iar un ofiţer întreabă nevinovat: «De ce trageţi?» Înţelegând că nu vor mai putea înainta, se opresc, îşi cer scuze «c-au greşit» ajungând până aici, dar aceasta nu i-a oprit ca, îndată ce au coborât, să bată chiar acolo ţăruşii de frontieră”[85].

Să nu uităm nici de faptul că conducerea sovietică a ales un moment foarte prielnic pentru înaintarea revendicărilor teritoriale faţă de România: în Europa de Est se desfăşurau acţiuni militare. Eventualii paşi ai Germaniei în favoarea României fuseseră blocaţi de acorduri secrete. În aceste condiţii, un conflict armat în sud-estul Europei era în primul rând în defavoarea Berlinului, datorită şi faptului că România continua să rămână pentru el un important furnizor de produse agricole şi agenţi energetici. Anume din această cauză, Germania s-a dovedit a fi atât de îngăduitoare, consimţind să transmită către U.R.S.S., afară de Basarabia, şi partea de nord a Bucovinei, deşi considera acest fapt drept o încălcare a acordurilor la care ne-am referit. Germania chiar a consimţit să-şi exercite influenţa asupra

[82] Arh. M.Ap.N., Fond *Microfilme*, Rola II.1.994, cadr. 409.

[83] Ion Gherman, *Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei şi ţinutului Herţa*, Bucureşti, Editura ALL, 1993, p. 84.

[84] Arh. M.A.E., Fond *1920–1944/U.R.S.S., Telegrame Moscova 1939–1940*, vol. 3, fila 12.

[85] Ion Gherman, *op. cit.*, p. 83–84.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

României cu scopul ca aceasta să accepte condiţiile Uniunii Sovietice.

Referitor la factorul etnic, menţionăm că mai târziu el nu era, în genere, luat în consideraţie de diplomaţia sovietică. G. Hilgher, consilier al Ambasadei germane de la Moscova, scria în memoriile sale: „Includerea Bucovinei de Nord în componenţa Uniunii Sovietice constituia o încălcare a acordurilor germano-sovietice. Când ambasadorul i-a exprimat lui Molotov un protest împotriva acestui act, acesta nu numai că a încercat să îndreptăţească pasul sovietic, dar şi a adăugat că, în caz că guvernul sovietic va manifesta un interes faţă de includerea şi a Bucovinei de Sud, el [guvernul sovietic, n. n. – S. H.] aşteaptă sprijin din partea guvernului german”[86]. Deja după „alipire” – acest termen a fost folosit de două ori de Veaceslav Molotov în raportul său la Sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al U.R.S.S., pe data de 1 august 1940[87] – şi după adoptarea legii cu privire la includerea părţii de nord a Bucovinei şi a judeţelor Hotin, Cetatea Albă şi Izmail ale Basarabiei în componenţa Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene[88], Moscova, contrar principiului etnic, a ridicat din nou chestiunea părţii de sud a Bucovinei. Astfel, în timpul negocierilor cu Hitler, la 13 noiembrie 1940, Molotov – căruia i-a revenit „onoarea dubioasă” de a fi singurul dintre conducătorii politici sovietici care i-a strâns mâna lui Hitler[89] – a declarat că, în noile împrejurări, „Germania trebuie să înţeleagă cointeresarea ruşilor în Bucovina de Sud”. Führerul a răspuns la aceasta că, „dacă chiar numai o parte din Bucovina va rămâne sub stăpânirea Rusiei, apoi şi aceasta va fi o cedare considerabilă din partea Germaniei. În corespundere cu înţelegerea orală, fostul teritoriu austriac trebuie să facă parte din sfera de influenţă germană. În afară de aceasta, teritoriile care au intrat în zona rusească au fost indicate cu numele, de exemplu, Basarabia. Referitor la Bucovina, în acord nu există niciun cuvânt”[90].

Raportul de forţe în estul Europei în această perioadă se deosebea de cel din iunie 1940. Mai înainte de aceste evenimente, la 26 august, Hitler a dat ordin să fie transferate din Occident în Polonia 10 divizii de infanterie şi două divizii de tancuri. Trupele de tancuri, după ordinul lui Hitler, trebuiau să fie desfăşurate la sud-estul Poloniei în aşa mod, ca să aibă posibilitatea de a interveni în caz de necesitate pentru a apăra regiunile petrolifere române[91]. Deci, sudul Bucovinei devine un măr al discordiei[92] sau o fisură esenţială – după părerea lui Florin

[86] Густав Хильгер, *1939-й: свидетельства очевидца* // Дипломатический ежегодник. 1989, Москва, Изд-во Международные отношения, 1990, с. 329.

[87] „Правда”, 2 авг./1940.

[88] „Известия”. 9 авг./1940.

[89] Roy Medvedev, *Oamenii lui Stalin*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1993, p. 102.

[90] СССР–Германия. 1939–1941, т. 2, с. 113.

[91] Курт фон Типпельскирх, *История второй мировой войны*, в 2-х т., Санкт-Петербург, Изд-во Полигон, т. 2. 1943–1945, с. 185.

[92] Gh. Cioranescu, *Basarabia în politica externă a României. (1944–1986)*, în „Patrimoniu”, 1991, p. 17.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)

Constantiniu, prima fisură[93] – în relaţiile dintre Stalin şi Hitler. Cum îşi amintea mai târziu generalul Kurt von Tippelskirh, „în lumina evenimentelor ulterioare pare neclar, aştepta oare Hitler de la această vizită o îmbunătăţire a relaţiilor ruso-germane sau tratativele cu Molotov îi erau necesare mai mult pentru a-şi întări propria părere despre necesitatea de a căuta, în 1941, un conflict cu Uniunea Sovietică”[94]?

Pe parcursul soluţionării problemelor etno-teritoriale din prima jumătatea a secolului al XX-lea, legate de Bucovina şi împrejurimile ei, s-a invocat, nu o singură dată, necesitatea schimbărilor de frontiere. Argumentările părţilor erau diferite, inclusiv erau încercări de a folosi principiul etnic. Mai ales acest argument era folosit de partea sovietică în timpul negocierilor sovieto-germane, referindu-se foarte insistent, deşi destul de stângaci, la problema ucraineană. În acest context, ar trebui să ne amintim de fraza rostită de Stalin în momentul în care i-a înmânat lui von Schulemburg textul comunicatului comun sovieto-german, după intrarea trupelor sovietice în Polonia, în toamna anului 1939: „Dar să nu uitaţi că nici romanii antici nu intrau în luptă goi, ci se apărau cu scuturile. Şi astăzi, rolul acestor scuturi, care ne apără de opinia publică a popoarelor noastre, îl joacă comunicatele alcătuite cu măiestrie”[95].

Aşadar, în procesul soluţionării problemelor teritoriale destul de complicate în sud-estul Europei – inclusiv ale Bucovinei –, părţile foloseau acest factor etnic ca pe un „scut” pentru a se apăra de opinia publică. În spate lui, se găseau interesele geopolitice, economice, geostrategice, un rol deosebit printre ele având liniile de cale ferată şi alte comunicaţii.

[93] Florin Constantiniu, *Între Hitler şi Stalin. România şi pactul Ribbentrop-Molotov*, Bucureşti, Editura Danubius, 1991, p. 104–105.

[94] Курт фон Типпельскирх, *op. cit.*, т. 2, 1943–1945, с. 118.

[95] Густав Хильгер, *op. cit.*, с. 318.

BDD-A32781 © 2017 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:43 UTC)